

ULOGA MODERNOG DRUŠTVA U OČUVANJU SVEGA NA PLANETI / THE ROLE OF MODERN SOCIETY IN PRESERVING EVERYTHING ON THE PLANET

Mirko Tešić¹, Zorica Tešić¹

¹Livnica Tešić" Čatrnja bb. 78400 Gradiška BiH,RS
e-mail:mirkotesic1956@gmail.com, livnicatesic@gmail.com

Izvorni naučni rad
UDK / UDC 303.03:502

Sažetak

Autorovim istraživanjem, prošlog i sadašnjeg nivoa organizovanosti i osposobljenosti integrisanog sistema zaštite i spasavanja svega na planeti, primjećeno je da se prilagođavamo, procjenjenim potrebama i objektivnim mogućnostima. Mi živimo i radimo u realnim okolnostima, našeg života, koji svjediči o konkretnom stanju. Prihvatili smo promjene modernog društva i trenutak kada moramo mjenjati naše dosadašnje navike, prihvatili vlastite slabosti, da smo dugo vremena zanemarivali odgovornost, društveni razvoj, posvećivali se manje važnim stvarima. Pokazalo se korisnim razumijevanje za okolinu, u smislu traženja jedne filozofske politike mira, u smislu pitanja o sposobnosti ili nesposobnosti ljudskog duha da svijet učini podnošljivim i lijepim. Sada se može primjetiti da to više nije stvar domišljanja, nego djelatnosti zainteresovani ljudi koji se žele izboriti za stvaranje nove okolinski utemeljene civilizacije, koja ne bi imala opasnost za prirodu i čovjeka. I na kraju rezultati pokazuju da su uspjesi mnogo veći danas nego što su bili prije trideset i više godina.

Ključne riječi: priroda, upravljanje otpadom, ekologija, ekonomija, čovjek
JEL klasifikacija: Q50, Q59

Abstract

The author's research of the past and present level of organization and competence of the integrated system of protection and rescue of everything on the planet has shown that we are adapting to the assessed needs and objective possibilities. We live and work in real circumstances, our life, which testifies to a concrete state. We accepted the changes of modern society and the moment when we have to change our previous habits, accepted our own weaknesses, that for a long time we neglected responsibility, social development, devoted ourselves to less important things. An understanding of the environment, in terms of searching for a philosophical politics of peace, in terms of questions about the ability or inability of the human spirit to make the world tolerable and beautiful, has proven useful. Now it can be noticed that it is no longer a matter of imagination, but the activities of interested people who want to fight for the creation of a new environmentally based civilization, which would not pose a danger to nature and man. And finally, the results show that the successes are much greater today than they were thirty or more years ago.

Keywords: nature, waste management, ecology, economy, man,
JEL classification: Q50, Q59

UVOD

Ovo je situacija kada vam se dešava stvarnost u kojoj živite. Naučni i tehnološki potencijali nisu ispunili nekadašnje i današnje prilike o stvaranju ljudske slobode, blagostanja i sreće. Nove dileme, nova naučna i praktična rešenja, holistički pristup i ideje kroz dijalog svih zainteresovanih. Mi trebamo razumjeti da struka i nauka ne rade samo za sebe, ono što uradimo za sebe, umire sa nama. Ono što uradimo za druge, ostaje iza nas i postaje trajno. Vrijeme u kojem živimo prepuno je izazova i promjena koje zadiru u sva područja života i rada, narušeno je zdravlje, osjetno promjenjen kvalitet života. Naglo pogoršanje stanja prirode, sve veći broj zagađujućih materija koje se raznose atmosferom, tlom i vodenim površinama usled enormnog razvoja loše industrije i saobraćaja motornim vozilima, uz neštedljivo korišćenje fosilnih goriva uglja, nafte i zemnog gasa, dovodi čovečanstvo, pa i ovu nauku, pred velike probleme, kakvu želimo budućnost. Poseban problem predstavljaju ratna razaranja, NHB¹⁵ udesi i terorizam, uz primenu sve ubojitijih oružja. Postoji tjesna veza između prirode spoljašnjih faktora i građe organizma, odnosno između specifičnih tipova životne sredine i odgovarajućih životnih oblika, njihove spoljašnje i unutrašnje građe. Sve prilagođenosti organizama za opstanak u različitim uslovima sredine nastale su tokom evolucije. Govoriti ili pisati o ovoj aktuelnoj, možda gorućoj temi današnjice, treba prvo istaći značaj prazne teorije, gde se pridaje poseban značaj društvima znanja, a prije svega, intelektualnim i menadžerskim elitama. Drugo, još značajnije polje primjene sintagme „znanje je moć“ tiče se odnosa čoveka i društva prema prirodi i prirodnom okruženju. Ova sintagma simbolizuje na najjasniji način nastojanje modernog čoveka da putem znanja ovlada prirodom i da je čak pokori, te da koristi najbolje prirodne resurse za ishranu. Znanje je moć koje je najglasniji poklič moderne civilizacije u vanrednim situacijama, koji vodi s prirodom u poslednja dva vjeka, a čije glavno obilježje najbolje iskazuje termin „Zatrovano proleće“ (Autor novije knjige pod ovim naslovom R. Biočanin). Osnovni neriješeni problemi dvadesetog vjeka obježavaju i početak dvadesetprvog vjeka: agresivna ekspanzionistička ekonomska politika, vojni i ne vojni oblici rata u funkciji ostvarivanja te politike, porast upotrebe naučno-tehničke moći, egocentrično-utilitaristički odnos čoveka prema prirodi, porast svjetskog stanovništva sa stalno rastućim razlikama između bogatih i siromašnih. Za Evropu, Balkan, našu zemlju, grad, korporaciju, preduzeće, firmu, bitno je da se otvore vidici u nastavku ovog vjeka, da vidimo šta se događa, šta je istorijski nužno, šta je prioritet. Svako ko veruje da se globalizacija može zaustaviti mora nam reći kako zamišlja zaustavljanje ekonomskog i tehničko-tehnološkog napretka. To je isto kao kad bi neko pokušao da sprječi zemlju da se okreće. To je razvoj koji se ne može zaustaviti, ali je sigurno da treba da se izgrađujemo, kako se može uticati, kako uklapati u tokove i nastojati da se vidi poboljšanje, u njihovoj primjeni. Nauke danas više uznemiravaju i zabrinjavaju nego što umiruju čovjeka. Kada sve ovo izbacimo na površinu, proanaliziramo i povežemo u smislu cjelinu dobijamo ono što treba narodima i državama Zapadnog Balkana i Evrope, dinamični skup crta ličnosti, potreba, emocija, obrazaca mišljenja i ponašanja koji čine našu ličnost originalnom, jedinstvenom i od svih drugih različitom dobijamo naš moto, uspećemo, ali svi zajedno. Ma koliko to nekom bilo teško prihvatiti, istina je da su materijalna dobra posledica uspeha, a ne uzrok.

1. SAVREMENI KONCEPT ZAŠTITE I SPAŠAVANJE SVEGA NA ZEMLJI

¹⁵ NBH, nuklearnobiološko-hemijski, razaranja, udesi, terorizam i slično.

Savremeni koncept zaštite životne sredine zahtjeva kontinualno praćenje stepena aerozagađenja, hidrozagađenja, pedozagađenja, biljnog pokrivača, faune, higijenskog stanja sredine, zdravstvenog stanja ljudi, buke, vibracija, štetnih zračenja i drugih pojava i pokazatelja stanja životne sredine. Opšti kriterijumi za zaštitu životne sredine od proizvodnih objekata polaze od međunarodno utvrđenih ekoloških principa koji se mogu svesti na sljedeće. Najbolja politika zaštite životne sredine zasnovana je na preventivnim mjerama, što podrazumijeva blagovremeno sprečavanje ekološki negativnih uticaja na životnu sredinu, umjesto uklanjanja njihovih posljedica. U procesu donošenja odluka o izgradnji privrednih i infrastrukturnih objekata mora se analizirati i jasno utvrditi uticaj njihove izgradnje i rada na kvalitet životne sredine. Zaštita životne sredine ovog plana postići će se ostvarivanjem više opštih i pojedinačnih ciljeva, zaštita neobnovljivih resursa, štednje energije i korištenje, najčistijih, mogućih tehnologija, smanjenje otpada i njegova reciklaža, fleksibilnost procesa odlučivanja da bi se omogućila veća podrška lokalnim zajednicama. Svaka privredna ekspanzija i urbanizacija neminovno sa sobom nose opasnosti po životnu sredinu i njenu degradaciju. Da bi se obezbijedio adekvatan kvalitet životne sredine u jednoj urbanoj cjelini neophodno je sprovesti niz konkretnih mjera zaštite kako bi se već postojeći kvalitet održao ili da bi se postojeća degradacija dovela na nivo održivog. Mjere se mogu podijeliti na pravno-normativne mjere, tehničko-tehnološke, prostorno-planske, i ekonomske.

1.1. MOGUĆNOSTI U RAZVOJU SISTEMA ČISTIJE OKOLINE I UPRAVLJANJA OTPADOM

Lokalne vlasti imaju usvojen plan za sprovođenje programa čistije budućnosti, uređenje javnih i privatni površina kao i upravljanja otpadom na području koje pokriva lokalna uprava. Pri tome je neophodno omogućiti učešće više sektora, kao što su: sektor za javne radove, sektor za javno zdravstvo, za zaštitu životne sredine, zatim poljoprivredni sektori koji mogu kreirati planove za realizaciju kompostiranja te finansijski sektor koji raspolaže potrebnim novčanim sredstvima. Lokalne uprave mogu koristiti svoja postojeća ovlaštenja za pomoć pri prijelazu na nulti otpad. Privatne kompanije, kao što su prevoznici otpada, kompanije za materijalno iskorištavanje otpada, za reciklažu otpada, građevinske kompanije, operateri deponija te kompanije koje otkupljuju otpadni materijal mogu s vlastima i javnim institucijama ugovoriti različite poslove u vezi s upravljanjem otpadom i upotrebom odbačenih proizvoda. U slučaju razvijenog sistema proširene odgovornosti proizvođača, privatne kompanije imaju obavezu da naprave programe upravljanja otpadom iz vlastitih proizvoda. Privatna preduzeća, putem unapređenja vlastitog poslovanja u vidu kreiranja sektora koje će se baviti iskorištavanjem otpadnih materijala, ponovnom upotrebom i reciklažom, uspostavljaju održiv razvoj i pružaju poslovne prilike lokalnom stanovništvu i time poboljšavaju socijalnu situaciju u lokalnoj zajednici.

1.2. ULOGA PORODIČNI FIRMI U DOPRINOSU KONCEPTA UPRAVLJANJA OTPADOM

Porodični poduzetnici, poput malih biznisa ili individua koji se bave iskorištavanjem otpadnih materijala, ponovnom upotrebom, reparacijom i reciklažom mogu, u saradnji s vlastima i nevladinim organizacijama, doprinijeti tome da koncept nultog otpada zaživi na nivou lokalne zajednice. Poduzetnici, na osnovu svojih ideja i određenih realiziranih pilot-praksi, trebaju

koristiti poticaje i podršku od nadležnih institucija za uspješno širenje biznisa iskorištavanja otpada i doprinosa uspostavljanju održivog razvoja. Pored toga, možemo ih nazvati zeleni preduzetnici, koji bi bili kontinuiranoj komunikaciji i saradnji s nevladinim sektorom i akademskim zajednicama, kako bi uvodili inovacije u svoje biznise i stvarali prilike za učešće u EU, projektima i EU fondovima. Na ovaj način se pružaju poslovne prilike lokalnom stanovništvu i time poboljšava socijalna situacija u lokalnoj zajednici. U ovom radu autorovo iskustvo svjedoči, dok se plan upravljanja otpadom ne isključi iz političkih promocija i dok se ne postigne razum, a odluka ne pripadne operaterima, neće biti napretka. Politika, prema mojem višegodišnjem iskustvu, pravi ovom sistemu više problema nego što nudi rješenja. Ne postoje opravdani planovi upravljanja otpadom, ne uvažavaju se mišljenja uspješnih preduzeća. U prilici sam da djelim iskustvo više nego da savjetujem. Svako ima svoj jedinstveni put, postoji izvesna razlika između mišljenja

2. MODERNA NAUKA KOJA PROPAGIRA MOĆ

Čovječanstvo više nema apsolutno mjerilo za ono što je dobro za zajednički opstanak čovjeka u prirodi. No zahvaljujući scenariju da nauka odavno utire put u ono krajnje neprijatno i opasno, da njeni moderni učinci negativno određuju svijet ljudskog života, čovjek trezvenije sudi o nauci i njenoj odgovornosti. Nauka nije samo sposobnost da se klasifikuju fenomeni, ona nije samo sposobnost posmatranja i istraživanja raznovrsnih fenomena prirode i istorije. Ona duboko zadire u sve sfere kosmosa i kontroliše ih pretpostavljenom praktičnom filozofijom prirode. Potrebno je nešto više od odricanja, od pragmatike scijentizma da bi se otkrilo značenje nauke po svom porijeklu i utvrdila njena agresivnost po svom načelu, jer je njen razvoj, napredak koji nema granice. To sve veće služenje čovjeku je spoznaja porijekla epistemologiji¹⁶ koja je na vrhu ljestvice u modernoj nauci, u njenoj vrlini da pobjeđuje i to na duge staze. To je rekonstrukcija

uslova u kojima se čovjek odlučio za naučnu spoznaju koja znači moć, aktivnu kontrolu i svjesno potčinjavanje procesa u prirodi i društvu. Istorija ljudskog roda, međutim, znatno posreduje mijenja istoriju prirode; sve do duboke promjene biosfere i eko-sistema. Faktor djelovanja čovjek uvijek djeluje dalekosežnije nego što su nekada pomišljali filozofi, teolozi i književnici. On izaziva povišeni rizik kada se posmatra priroda ili naš zajednički život, kao i osjećaj prijetnosti kada se pomišlja na lakoću rada i proizvodnje, na visoke tehnologije. U današnje vrijeme, svakodnevno dolazi do novih tehnoloških dostignuća i do brojnih inovacija. Preduzeća će opstati jedino ako se uspiju prilagoditi promjenama koje dolaze, u suprotnom, gube svoj položaj na tržištu rada i nestaju sa tržišta. Stoga je bitno kontinuirano pratiti promjene kako bi bili u stanju uvesti određene tehnološke inovacije u svoje preduzeće. Nova tehnologija zahtijeva konstantno učenje, što

¹⁶ epistemologija je; nauka koja se bavi osnovama i kvalitetom znanja, kao pitanjima,?

- šta je saznanje? – koja je to korektna analiza ili definicija koncepta saznanja ?

- šta sve obuhvata naše saznanje?-od kojih sve stvari potiče naše saznanje?

- koji su to izvori saznanja?- na koji način je stečeno određeno znanje?

- postoji li iskonsko znanje?

- glavno pitanje je;? –šta je to opravdano vjerovanje, pod kojim uslovima se određeno vjerovanje može smatrati opravdanim.

podrazumijeva brojne edukacije i treninge već zaposleni radnika ili zapošljavati nove obrazovane radnike. Poznata činjenica je da preduzeće čine ljudi, stoga se treba znati odnositi prema radnicima.

2.1. DRUŠTVO I ZAJEDNIČKI SVIJET

Empirijska istraživanja govore da moderna industrijska društva sa svojom strategijom tehnološkog razvoja i iskorištavanja prekoračuju prag prirodnih i ljudskih struktura materije. Poremećaj prirodne ravnoteže dostiže tačku na kojoj se čovjek otprašta od svih nada i iluzija da je može ponovo uspostaviti. Industrijska društva su ponudila gigantomansku filozofiju. Ona postaje teorijski model za politiku i ekonomiju, te za nauku i tehnologiju. Iz njene perspektive ne može se postaviti pitanje o ekologiji, ni istinito i logički pojmiti njena objektivna stvarnost. To bi značilo rađanje savremenog poziva da se oformi odgovornost naučnika, a da nauka predstavlja samo novi etički imperativ. Ako je moguća etika kao nauka, onda ona ne nastaje samo iz nevolje, nauke bliske praksi. Ona nije , očajnička osveta životu, zato čovjeku nije dovoljna odgovornost znanja nekih naučnih disciplina, već kulturna zaštita biosfere. Sve živo ne postoji tu radi čovjeka da bi mu bilo na raspolaganju, nego sa njim čine zajednički svijet: biljke i životinje, voda i vazduh, zemlja i vatra. Taj stav međutim nije dovoljan. Potrebno je kulturno zaštititi i čovjeka od destruktivnih interakcija. Moglo bi se reći da je zaštita okoline neophodna ne samo za ravnotežu prirode, nego i za kulturu, posebno sadašnjeg vremena koje pretenzuje na sve moderno. Postoji i drugačije čitanje krize čovjekovog odnosa prema okolini.¹⁷

2.2. ŠTA SU PRIORITETI U PRIRODI

Šta se od resursa koristi? Šta se uništava? Šta se u tome kontekstu dešava sa prirodom? Istovremeno međuljudski konflikti vremenski se rješavaju kompromisom, razumijevanjem i interesnim dogovorom. Spiritualna okolinska etika nije zasnovana na reciprocitetu, a konflikt se razvija kada se okolinsko pravo suprotstavi čovjeku. To stanje nastaje kada očuvanje ili prevencija za zaštitu okoline rezultira finansijskim troškovima. Na pitanje: Da li da se sačuvaju šume najčešći odgovor je svakako, da, ali na pitanje Dali se slažete da izgubite posao da bismo sačuvali drveće? odgovor se mijenja. Okolinska etika dolazi u pravi konflikt sa našim moralnim načelima kada se ne odnosi na druge ljude. Da li je čovjek u pravu kada sprovođenje zaštite okoline smatra mnogo važnijim od zaposlenosti ljudi? Svakako da ljudi i okolina treba da imaju ista prava, situacija se usložnjava kada ljudi biraju između trenutnih interesa i potreba zaštite okoline.¹⁸

2.3.SVIJET I TREND NAPRETKA

Ekološki problemi u zaštiti i unapređenju životne sredine postali su svjetski problemi. Društvena zajednica navedene probleme odlaže zbog nedostatka finansijski sredstava, donoseći neodgovarajuća prelazna rješenja koja su i dovela do zagađivanja: vazduha, voda, životni namirnica, zemljišta, porasta nivoa buke i vibracije, neodgovarajućeg odlaganja: komunalnog, industrijskog, poljoprivrednog, medicinskog, farmaceutskog, elektronskog a naročito nuklearnog otpada. Grad nije više ekološki sistem a ekološka etika je potpuno zaboravljena. U procesu razvoja i napredovanja, ljudske aktivnosti su u velikoj mjeri imale i destruktivno dejstvo na određene prirodne procese, što povratno prjeti da ugrozi opstanak i same ljudske vrste na zemlji. To se, pored ostalog, odnosi i na još uvijek nezaustavljiv tok smanjenja biološke raznovrsnosti, smanjivanje

¹⁷ Perić B. Vrijeme za moralnu obnovu

¹⁸ Mijanović K, Okolinska etika za inženjere i menadžere . Sarajevo 2010.

biljnih i životinjskih vrsta. Radi se o procesu koji je globalnog karaktera. Sa tog aspekta, i organizovan način sprečavanja i usporavanja smanjivanja biološke raznovrsnosti, odnosno potrebe njenog očuvanja i unapređenja, polazi od međunarodnog nivoa, da bi se sprovodio na nacionalnom ili regionalnom nivou. Opstanak ljudski zajednica je u prošlosti veoma često bio ugrožen prirodnim katastrofama, epidemijama, ratovima, oskudicom hrane i drugim uticajima koji su, međutim, uvijek bili prostorno ograničeni. Ljudski rod, kao i sve što ga okružuje, čini sastavni dio prirode. On je u svojoj evoluciji sve više saznavao i na različite načine koristio prirodna dobra koja su mu bila na raspolaganju, mineralna dobra i živi svijet. U svom razvoju postigao je izvanredan napredak, spoznao mnoge tajne prirode, ovladao moćnim sredstvima, unapredio uslove sopstvenog života, produžio sopstveni životni vjek. Trend napretka se nastavlja i kao takav je svojstven ljudskoj vrsti.

3. UPRAVLJANJE OTPADOM

Upravljanje otpadom je jedna od glavnih odgovornosti zajednica kako u urbanim tako i u ruralnim područjima, a osnovni cilj programa upravljanja čvrstim otpadom je minimizacija zagađenja životne sredine kao i upotreba otpada kao resursa. Iako je generisanje otpada po stanovniku u zemljama u razvoju manje nego u razvijenim zemljama, ograničena je odgovornost koju poseduje lokalna uprava da manipuliše otpadom od sakupljanja, preko ponovne upotrebe i recikliranja, do kontrolisanog odlaganja (*Barton, et. al., 2007.*). Zadati ciljevi se mogu ispuniti primenom metoda ili tehnika koje zajednica dugoročno može da sprovodi. Primena univerzalnih vještina i tehnika, može da definiše samoupravljanje u opštini, dok upravljanje otpadom zahtjeva posebnu vrstu pristupa različitim problemima, koji će dati specifična rešenja za lokalne probleme. Održivo upravljanje otpadom je ono što karakteriše savremeno društvo, i utiče na sistem održivog razvoja. Pod tim se podrazumeva sistemski pristup s jedne strane razvoju, a s druge strane zaštiti životne sredine, koja podrazumjeva monitoring i niz preventivno korektivnih aktivnosti saglasno važećoj zakonskoj proceduri (*Biočanić i sar., 2011.*). Strategijom se uređuje ponašanje sa različitim vrstama otpada na teritoriji koja je zadana od značaja lokalne vlasti, koja obuhvata period od njegova nastanka do konačnog odlaganja, s osnovnim ciljem da se zadovolje ekološki kriterijumi.. Dobro upravljanje zaštitom životne i radne sredine, mora biti uravnoteženo s ekonomskim razvojem i društvenim aspektima tog odnosa. S jedne strane mora postojati kreativnost u rješavanju problema i korištenju prilika koje se pojavljuju na tržištu, dok s druge strane, treba postojati sistemski pristup povećanju efikasnosti proizvodnje kroz racionalno korištenje resursa i smanjenje proizvodnje otpada. Upravljanje otpadom je djelatnost od opšteg interesa, što podrazumijeva sprovođenje propisanih mjera za postupanje sa otpadom u okviru sakupljanja, transporta, skladištenja, tretmana i odlaganja otpada, uključujući i nadzor nad tim aktivnostima i brigu o postrojenjima za upravljanje otpadom poslije zatvaranja.

3.1. UPRAVLJANJE PROIZVODNJOM KOJA ĆE PROIZVESTI KVALITETAN PROIZVOD, BEZ OTPADA

Proizvodni tehnološki sistemi mogu se definisati kao skup objekata, predmeta rada, sredstava za rad, energija, informacija, ljudskog rada i proizvoda, sa relacijama koje postoje između ulaznih elemenata s jedne strane i izlaznih elemenata s druge strane, posmatranih preko njihovih atributa ocjene, količine i kvaliteta. Ovakav sistemski pristup ima za cilj da sve ove odnose poveže u cijelinu i primjeni jedinstvene metodologije za analizu. Kvantifikovanje i objašnjavanje odgovarajućih pojava sa krajnjim ciljem da se što bolje i uspješnije ostvari upravljačka funkcija, usmjeravanje, koordinacija i kontrola svih aktivnosti, u cilju dobijanja većeg kvaliteta proizvoda i

smanjenja rizika zagađivanja radne i životne sredine. Pored tehnološkog sistema, čiji je osnovni smisao u obradi, transformaciji materijala iz jednog oblika u drugi, od nižih ka višim upotrebnim vrijednostima i koji neposredno određuje karakter proizvodnog sistema, ostali djelovi proizvodnog sistema bili bi sistem konstrukcije proizvoda, sistem održavanja, sistem zaliha, sistem zaštite, transporta i kontrole kvaliteta. To znači da proizvodni sistem, kao i tehnološki, ostaje u domenu materijalnih, energetskih i informacionih tokova. Sadašnji modeli proizvodnje i potrošnje u Bosni i Hercegovini i zemljama CEE nisu održivi. U posljednjih deset godina dvadesetog vijeka u svjetskoj industriji ostvareni su ogromni rezultati u pogledu nekoliko osnovnih zagađujućih materija. Također se uticaj na okolinu postepeno pomjerio ka tzv. difuznim izvorima zagađivanja, kao što su saobraćaj i potrošnja hemijskih proizvoda u domaćinstvima. Međutim, industrijski proizvodni sistemi imaju značajno učešće u ukupnom zagađivanju Evrope i Svijeta, zbog zagađujućih materija, kao što su: staklenički gasovi, materije koje izazivaju kisle kiše, isparljive organske komponente i otpad, te je veoma značajno da se i dalje smanjuje njihov doprinos održivosti. Tehnološki sistemi predstavljaju svojevrsni izraz tehnologije djelovanja svakog procesa počev od prostih do najsloženijih radni aktivnosti. Tehnološki sistem nije jedna mašina ili neki drugi pojedinačni element sistema obrade već isključivo njegova integralna sadržina i povezanost svih elemenata, predmeta rada, sredstava za rad, energije, informacija, ljudskog rada, proizvoda i tehnološkog procesa u kome se obavlja transformacija ulaza radi izlaza, radi ostvarivanja odgovarajućeg cilja. Tehnološki sistemi, po svojoj prirodi, ubrajaju se u vještačke, otvorene, dinamičke i stohastičke sisteme¹⁹. Nastaju pod djelovanjem svjesne čovjekove aktivnosti. U njemu postoji razmjena materije, energije i informacija sa okolinom usled čega je vezan sa svojim okruženjem.

4. DRUŠTVENA SVIJEST U OČUVANJU AUTOHTONE PRIRODE

Sistemi u kojima se čovjek nalazi postaju sve složeniji sa tehničko-tehnološkog, organizacionog i društvenog aspekta. Veliki tehničko-tehnološki sistemi, energetska postrojenja, skladišta sirovina, repro materijala i gotovih proizvoda, i drugi objekti i tehnike, namijenjeni proizvodnji, po pravilu sadrže potencijalni rizik ugrožavanja ekološke bezbjednosti i bezbjednog rada, zdravlja ljudi, materijalnih i prirodnih dobara. Iz tih razloga, u cilju održavanja određenog kvaliteta životne i radne sredine, obezbjeđenja zdravlja ljudi, očuvanja materijalnih i prirodnih dobara neophodna je primjena visokog stepena društvene svijesti i neminovnosti usklađenog tehničko-tehnološkog razvoja. Sa porastom količine i raznovrsnosti sirovina, poluproizvoda i finalnih proizvoda u okviru tehnoloških sistema, njihove složenosti i neodređenosti ponašanja, a posebno njihovih elemenata u kojima se odvijaju fizičke i hemijske reakcije, i energetski procesi, njihov utjecaj na zdravlje ljudi, materijalna i prirodna dobra su sve izraženija. Otuda, pored ostalih ocijena, projekti koji se odnose na tehničke i tehnološke sisteme moraju da sadrže i ocjenu i rješenja o ispunjenosti mjera i rizika na životnu i radnu sredinu. Sve opšti problem na ovm polju, za čijim se rješenjem još uvijek traga, je stalno prisutan kao konflikt između potrošnje i postojećih prirodnih resursa i zahtjeva za ekonomskim razvojem, s jedne strane, i potrebe očuvanja čovjekovog zdravlja i zaštite životne sredine, sa druge strane. Posledice svjetske ekonomske krize su jasno ukazale na činjenicu da je neophodno razviti nove modele poslovanja. Svjetska ekonomska kriza je uticala i na izmjenu ponašanja preduzeća kada se radi o održavanju konkurentne sposobnosti. Većina mjera koje su preduzete se svodi na snižavanju troškova u funkciji održavanja produktivnosti. Sistemski cilj je biti energetski efikasan, ekonomski uspješan i okolinsko prihvatljiv. Opravdano je da se mora

¹⁹. Stohastičke sisteme; vještina pogađanja, vještina pogađanja onoga što je tačno, učenje o nečemu što je vjerovatno.

tražiti energetska efikasnost, kako bi bio podtaknut održivi uspjeh, u većine tehnoloških projekata, koji mogu doprinijeti ekonomskoj profitabilnosti i zaštiti okoline, i to kroz ekološku, energetske-financijsku opravdanost ili efikasnost namjenski tehnologija.

5. ULOGA PREDUZEĆA U OČUVANJU KVALITETA ŽIVOTNOG AMBIJENTA

Kompanije preduzeća su dio društva u kome funkcionišu tako, da pored ostvarenja ekonomskih ciljeva, moraju voditi računa o uticaju koji vrše na društvo i životnu sredinu. Tehničko-tehnološka revolucija je promijenila osnovne poslovne aktivnosti i stvorila novu društveno-ekonomsku i privrednu strukturu koja se naziva: društvo znanja, informatičko društvo, digitalno društvo, digitalna ekonomija i elektronska ekonomija. Proizvod je sve što se može ponuditi tržištu sa svrhom da izazove pažnju, podstakne na kupovinu, upotrebu ili potrošnju i čime se mogu zadovoljiti želje ili potrebe potrošača na tržištu robe. U stvaranju eko-proizvoda, korporativno-društvena odgovornosti predstavlja posvjećenost preduzeća da doprinese održivosti privrednog razvoja, sarađujući sa zaposlenima, organizacijama, institucijama i lokalnom zajednicom, u cilju očuvanja proizvoda, zdravlja, kvaliteta života i životnog ambijenta. Na početku dvadesetprvog vijeka čovječanstvo se suočava sa nekim globalnim problemima kao što su: porast zagađivanja biosfere, povećanje rizičnosti hrane, smanjenje kapaciteta izvora sirovina, smanjenje energetskih izvora, čvrsta odlučnost za ekonomski i društveni razvoj. Zato se budući industrijski razvoj mora bazirati na dematerijalizaciji proizvodnje da bi se njihovi izvori upotrijebili efikasno, sprečavanju zagađivanja i minimizaciji otpada metodologijom čišće proizvodnje, potrazi za inovacijama, sistemima okolinskog menadžmenta, industriji usklađenoj sa održivim industrijskim razvojem i zamjenom potrošačkog društva sa „novom potrošačkom kulturom. Potrebe rastuće populacije ne mogu se zadovoljiti bez promjena u životnoj sredini, ali te promjene se moraju uvoditi promišljeno i pažljivo, naročito kada se odnose na moguće efekte koje još nije moguće potpuno sagledati. Poremećaji koje čovjek u cilju zadovoljavanja svojih potreba unosi u prirodnu ravnotežu često ne mogu dovoljnom brzinom da budu kompenzovani. Eksploatacijom fosilnih goriva ljudi iz jednog oblika i jedne sfere ubrzano prebacuju supstance u drugi oblik i druge sfere. Uvođenje novih supstanci u sfere, često se obavlja takvim intenzitetom da se nova situacija ne može dovoljno brzo kompenzovati prirodnim efektima. Priroda se opterećuje da zauzme nova ravnotežna stanja, za koje se ne može predvidjeti kako će uticati na ekološke sisteme.

5.1. NOVA EKONOMIJA I BRZI TEHNOLOŠKI PROCESI

Danas živimo u vremenu naprednih tehnologija i promjena koje utiču na transformaciju privrede, društva i cijelog života. Brz tehnološki progres u sektoru informacionih tehnologija pokrenuo je nagli proces stvaranja nove ekonomije. Nova ekonomija je promijenila ekonomski sistem na globalnom nivou i kreirali su novu ekonomiju koja predstavlja mnoštvo kvalitativnih i kvantitativnih promjena koje su u posljednjih dvadeset godina transformisale strukturu, funkcionalnost i pravila u ekonomiji. Svjetsko tržište zahtijeva sve više proizvoda visokog kvaliteta i na tome će insistirati u cilju bržeg ostvarivanja ukupnog progressa. Visoko razvijene zemlje, prije manje od pola vijeka, bazirale su svoj razvoj na porastu kvaliteta proizvoda, usluga, rada i organizovanja. Danas se to pokazalo kao pravi potez učinjen u to vrijeme. Od tehničke kategorije na sadašnjem stepenu razvoja, kvalitet prerasta u društveno-ekonomsko-tehničku kategoriju, što ukazuje na njegov sadašnji značaj. U njegovoj realizaciji prisutni su, pored tehničkih kadrova, kadrovi ekonomske struke i kadrovi za društveni razvoj. Angažovanje kadrova raznih

profila na rješavanju pitanja kvaliteta, doprinijelo je njegovom razvoju i otvorilo puteve da se kvalitet podigne na nivo koji su dostigle razvijene zemlje. Stvarajući svoju životnu sredinu, čovjek je bio prinuđen da stalno balansira, pokušavajući da iskoristi prirodne resurse i da njihovim balansiranjem izbjegne štetne posljedice. Vremenom, što se društvo više razvijalo čovjek se više sreće sa negativnim posledicama svoje proizvođačke i prerađivačke djelatnosti, pa čak i sa katastrofama.

5.2. INSTITUCIJALNE PROMJENE U MODERNOM DRUŠTVU

Teorija ekološke postmodernizacije se razvija više od dve decenije da bi danas postala jedna od vodećih socio-ekoloških teorija transformacije industrijske i životne sredine. Jedna od karakteristika teorija ekološke postmodernizacije nalazi se u pokušaju da se objasne institucijalne promjene u savremenom društvu i životnoj sredini. Te promjene su povezane sa internacionalizacijom novih sistema ekonomskih, političkih, socijalnih i etičkih vrijednosti u interesima civilizacije za očuvanjem životne sredine u uslovima globalizacije. Dakle, brojna teoretska i praktična istraživanja sadašnjeg stanja ekološke bezbjednosti kod nas, ukazuju da je ona na niskom nivou i da je opterećena brojnim faktorima: političko-socijalnim, ekonomskim, tehničko-tehnološkim i drugim. Antipod tome je postojeći ustavni, krivični i međunarodni pravni okvir u koji je smeštena eko-bezbedonosna situacija, koji nije potpuno definisan, ali bi se mogao učiniti adekvatnim i dovoljnim za postizanje određenog nivoa stanja ekološke bezbednosti, u koliko bi bio dosledno implementiran u društvenu stvarnost.

U današnje vrijeme, kada nam je životna sredina toliko ugrožena, svako od nas mora da bude ekološki aktivista i da svi budemo kritički posmatrači svojih postupaka u kontekstu svakodnevnog uticaja na prirodu. Diskusija naglašava holistički pogled na to kako bi kontinuirani napredak mogao dodatno poboljšati efikasnost, pristupačnost i ekološke prednosti.

ZAKLJUČAK

Čovjek je obdaren snagom, autoritetom, pravičnošću, vlašću, pouzdanjem i oprežnošću da bi napravio i ograničio neumjerenosti i okrutnosti, da bi štitio dobro i korisno, da bi štitio i branio razne vrste biljaka, životinja, i da bi ih oplemenjivao, ali isto tako da bi planetu zemlje sačuvao u ljepoti, korisnosti i plodnosti, za sebe i generacije koje će nastaviti da čuvaju sebi budućnost.

LITERATURA

- [1] Biočanić, R. Jusufrić, I. Korporativna društvena odgovornost u poslovnoj izvrsnosti i očuvanju kvaliteta ekološkog ambijenta. IU Travnik
- [2] Biočanić R., Omerović M., Ekološki izazovi i održiv razvoj kao globalni problemi i implikacije u tranzicionim zemljama. Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu, 2010.
- [3]. Jusufrić, I., Biočanić, R., Otpad i održivi razvoj. IUT Travnik 2012.
- [4] Mijanović K, Okolinski pristup proizvodnim sistemima, Tešanj 2008.
- [5] Mijanović K, Okolinska etika za inženjere i menadžere. Sarajevo 2010.
- [6] Kovačević, B. Persanilizovani održivi razvoj. Zbornik radova, xx, Međunarodne konferencije, Travnik 2019
- [7] Tešić, M., 2014. „Savremeno naučno-tehnološki modeli unapređenja proizvodnog procesa, Međunarodna konferencija CESNA-B i institucije iz Novog Pazara.
- [8] Tešić, M. Tešić, B. Zagađenje i tretman čvrstog otpada. Beograd – 2014.